

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.3.8>

УДК 35.071

А. Л. Помаза-Пономаренко,

д. держ. упр., старший дослідник, начальник наукового відділу проблем державної безпеки, Навчально-науково-виробничий центр Національного університету цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5666-9350>

Д. В. Тарадуда,

к. т. н., доцент, заступник начальника кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт, Національний університет цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9167-0058>

СЛУЖБОВО-БОЙОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ТА МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

A. Pomaza-Ponomarenko,

Doctor of Sciences in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems, Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine

D. Taraduda,

PhD in Technical Science, Associate professor, Deputy Head of Department of organization and technical support of emergency rescue works of National University of Civil Protection of Ukraine

**SERVICE AND COMBAT ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT
FORCES AND INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW**

У статті розглядаються особливості застосування норм міжнародного гуманітарного права в службово-бойовій діяльності внутрішніх військ. Систематизовано особливості таких військ як елемента системи забезпечення національної безпеки держави. Крім того, визначено особливості умов, у яких внутрішні війська виконують покладені на них завдання. З'ясовано, що для внутрішніх військ МВС України питання застосування міжнародного гуманітарного права є невід'ємною стороною їхньої службово-бойової діяльності. Аналіз особливостей збройних конфліктів останніх років у світі загалом і в Україні зокрема дозволив виявити стійку тенденцію, яку можна охарактеризувати як зростання ролі міжнародного гуманітарного права, що представляє собою систему правових принципів і норм, що застосовуються в період збройних конфліктів (як міжнародних, так і внутрішніх). Цей фактор безпосередньо пов'язаний із метою самого міжнародного гуманітарного права, що полягає в нейтралізації, наскільки можливо, правопорушень, надзвичайних подій та інших негативних соціальних явищ і процесів, які зумовлюють бойові дії та збройні конфлікти. На підставі наявного досвіду світової історії війн і збройних конфліктів зроблено висновок щодо наявної тенденції зміщення акценту в бік соцієтальності. Визнано, що термін «соцієтальність» відноситься до організаційних аспектів соціального життя, а збройні конфлікти спрямовані на нанесення йому суттєвих збитків. Констатовано, що саме населення стає основною мішенню, саме воно несе основний тягар усіх збройних та інших конфліктів. З'ясовано, що у 2023 році міжнародні експерти поставили повномасштабну війну в Україні на перше місце серед десяти найбільш загрозливих збройних конфліктів. Аргументовано, що за ситуацією в Україні варто й надалі стежити, адже війна рф проти нашої держави вплинула на глобальну обстановку у світі. «Ефект метелика» спостерігається, зокрема, на Південному Кавказі. Окрім українсько-російської війни слід досліджувати також особливості розгортання криз в інших частинах світу з позиції залучення до нейтралізації таких криз сил охорони правопорядку.

The article examines the peculiarities of the application of norms of international humanitarian law in the service and combat activities of internal troops. The features of such troops as an element of the state's national security system are systematized. In addition, the peculiarities of the conditions under which the internal troops perform the tasks assigned to them are determined. It was found that for the internal forces of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the issue of

applying international humanitarian law is an integral part of their military service. The analysis of the features of armed conflicts in recent years in the world in general and in Ukraine in particular allowed us to identify a stable trend that can be characterized as the growth of the role of international humanitarian law, which is a system of legal principles and norms applied during armed conflicts (both international and internal). This factor is directly related to the goal of international humanitarian law itself, which is to neutralize, as far as possible, crimes, extraordinary events and other negative social phenomena and processes that lead to hostilities and armed conflicts. On the basis of the available experience of the world history of wars and armed conflicts, a conclusion is made regarding the existing tendency to shift the emphasis towards sociality. It is recognized that the term "sociality" refers to the organizational aspects of social life, and armed conflicts are aimed at causing significant damage to it. It was established that the population itself becomes the main target, it is they who bear the main burden of all armed and other conflicts. It turned out that in 2023, international experts put a full-scale war in Ukraine on the first place among the ten most threatening armed conflicts. It is argued that the situation in Ukraine should continue to be monitored, because the war of the Russian Federation against our country affected the global situation in the world. The "butterfly effect" is observed, in particular, in the South Caucasus. In addition to the Ukrainian-Russian war, the peculiarities of the development of crises in other parts of the world should also be investigated from the point of view of the involvement of law enforcement forces in the neutralization of such crises.

Ключові слова: *публічне управління, службова-бойова діяльність, правопорядок, сили охорони правопорядку, внутрішні війська, міжнародне гуманітарне право, захист прав громадян, правоохоронна діяльність, органи публічної влади, збройні конфлікти, політичні конфлікти, війна.*

Key words: *public administration, military service, law and order, law enforcement, internal troops, international humanitarian law, protection of citizens' rights, law enforcement, public authorities, armed conflicts, political conflicts, war.*

Постановка проблеми. Умови сьогоденної ситуації в Україні вимагають приділення особливої уваги розвитку теорії службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку та їхньому реагуванню з позиції застосування міжнародного гуманітарного права. Для внутрішніх військ МВС

України (як органів сил охорони правопорядку) питання застосування міжнародного гуманітарного права є невід'ємною стороною їхньої службово-бойової діяльності. У цьому контексті варто визнати необхідність вивчення міжнародного гуманітарного права цими військами під час їхньої повсякденної діяльності. Сьогодні мова має йти про цілеспрямовану та повноцінну підготовку до дій внутрішніх військ відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Система такої підготовки у своїй основі повинна мати міцний науково-методичний фундамент, а зміст її має бути спрямований на набуття глибоких знань та вироблення практичних навичок та умінь діяти у різних ситуаціях. Усе це визначає актуальність обраної проблематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню концептуальних, організаційних, правових та інших засад службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку присвячували свої наукові напрацювання Ю. Бабков, С. Белай, О. Долженков, А. Жбанчик, М. Єрмошин, О. Комісаров, О. Кривенко, С. Кузніченко, О. Лавніченко, М. Литвин, В. Мацюк, О. Плетньов, М. Саакян, О. Шмаков, С. Яровий та ін. [1; 4]. Не применшуючи досягнутих вагомих наукових результатів науковців у межах різних галузей фундаментальної та прикладної науки щодо видів, форм і способів службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку, маємо впевненість у необхідності проведення комплексної розвідки на предмет визначення особливостей здійснення службово-бойової діяльності силами охорони правопорядку з урахуванням положень міжнародного гуманітарного права. До речі, за паспортом спеціальності 21.07.05 – службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку вже опубліковано низку наукових розробок у галузі юридичної науки. Крім того, дослідження проводяться в галузях військової, технічної та науки державного управління. У той же час, актуалізувалися питання щодо наукового розгляду особливостей здійснення службово-бойової діяльності з позиції захисту прав громадян і застосування норм міжнародного гуманітарного права.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей здійснення службово-бойової діяльності силами охорони правопорядку з урахуванням положень міжнародного гуманітарного права.

Виклад основного матеріалу. Аналіз особливостей збройних конфліктів останніх років на пострадянському просторі загалом і в Україні зокрема вказує на стійку тенденцію, яку можна охарактеризувати як зростання ролі міжнародного гуманітарного права (далі – МГП). Воно, у свою чергу, представляє собою систему правових принципів і норм, що застосовуються в період збройних конфліктів (як міжнародних, так і внутрішніх). Цей фактор безпосередньо пов'язаний із метою самого МГП, що полягає в полегшенні, наскільки можливо, лиха та поневірян, які приносять бойові дії.

Класифікація умов застосування внутрішніх військ з урахуванням норм МГП може здійснюватися з різних підстав. Проведені дослідження дали змогу запропонувати варіант класифікації таких умов, що представлений на рис. 1.

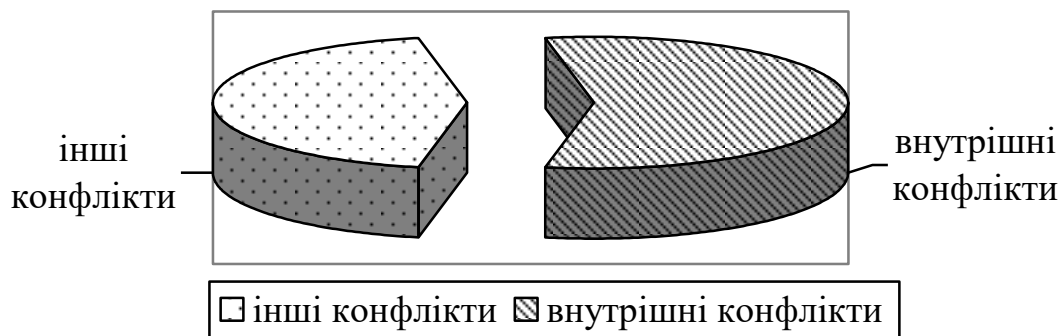

Рис. 1. Класифікація умов застосування внутрішніх військ

Джерело: складено на підставі [1; 4].

Очевидно, що внутрішні війська можуть одночасно діяти в різних умовах, що належать до різних гілок класифікації зазначених умов. З точки зору застосування норм МГП, заслуговують на інтерес особливості умов, дії в яких передбачають застосування таких форм, які можна кваліфікувати як «силові» – бойові дії, спеціальна операція, бойова служба (збройний конфлікт, територіальна оборона, режими надзвичайного стану та військового стану, антитерористична операція). При цьому залежно від політичної обстановки внутрішні війська можуть застосовуватися в умовах військового або мирного часу.

Традиційно вважається, що головні загрози безпеці держави виходять ззовні. Водночас, за даними міжнародних дослідницьких організацій, в останні десятиліття ХХ ст. та першого десятиліття ХХІ ст. більша частина збройних конфліктів виникала та набувала поширення на території близько 100 країн. Ці конфлікти забрали життя понад 6 млн. чоловік, і вони мали саме внутрішній характер (56%) (рис. 2). Інші конфлікти виникали у 44% випадків і мали джерело походження зовнішнє інституційне середовище.

Рис. 2. Співвідношення внутрішніх та інших збройних конфліктів останніх десятиліть у світі

Джерело: складено на підставі [2].

Досвід світової історії війн і збройних конфліктів підтверджує

тенденцію щодо зміщення акценту в бік соціетальності. На підставі проаналізованих підходів до її визначення, що сформувалися, зокрема, у межах науки соціології, обґрунтовано термін «соціетальність» характеризувати з позиції того, що він відноситься до ускладнення нормальної суспільної життєдіяльності через вплив внутрішнього чи зовнішнього інституційного середовища. Власне кажучи, соціетальність відноситься до організаційних аспектів соціального життя. Збройні ж конфлікти спрямовані на нанесення йому суттєвих збитків. Саме населення стає основною мішенню цих конфліктів, саме воно несе основний тягар надзвичайних подій.

Дослідницька організація International Crisis Group (далі – ICG) поставила повномасштабну війну в Україні на перше місце серед десяти збройних конфліктів у 2023 році, за якими варто стежити (рис. 3).

Рис. 3. Найбільша кількість збройних і політичних конфліктів у світі у 2023 році

Джерело: складено на підставі [2].

Експерти зазначили, що війна вплинула на глобальну обстановку у світі. Це, у свою чергу, посилило подекуди рішучість інституцій ЄС і НАТО, але різко не змінило балансу сил у Північній і Центрально-Східній Європі. Окрім українсько-російської війни, ICG звертає увагу також на кризи в інших частинах світу [2]. Слід погодитися з експертами ICG, що на перше місце серед головних світових конфліктів варто поставити війну РФ проти України, яка триває вже 10 років, а її найбільш активна фаза 3 роки. За даними експертів ICG, кількість загиблих унаслідок бойових дій перевищує вже 200 тисяч осіб [2]. Війна в Україні особливо гостро вплинула на кризу у Південному Кавказі. Відтак, ICG поставила конфлікт між вірменами та азербайджанцями у Нагірному Карабаху на друге місце. Конфлікт тривав трохи більше шести років у XX столітті, і вже півтора роки йде його нова фаза. На сьогодні втрати сторін зазначеного конфлікту перевищують 32 тисячі осіб [2].

На третьому місці серед конфліктів – масові протести проти режиму в Ірані, які спалахнули в середині минулого року. Експерти ICG вважають, що сучасні протести в Іраку є найдовшою та найбільш рішучою загрозою республіці з часів «зеленого руху» у 2009 році [2].

Військовий конфлікт в Ємені, який триває понад 8 років, експерти ICG поставили на четверте місце. Через протистояння руху хуситів й уряду загинули вже понад 150 тисяч людей [2].

Замикає п'ятірку конфліктів, на які слід звернути увагу, громадянська війна в Ефіопії. Збройний конфлікт почався в листопаді 2020 року між урядом і заколотниками з регіону Тиграї: уряд звинуватив повстанців із Народно-визвольного фронту Тиграю в нападі на військову базу армії Ефіопії. Усе це стало приводом для початку бойових дій. Під час збройного конфлікту загинуло понад 100 тисяч осіб [2].

Крім того, в ICG слушно зауважують, що на пильну увагу заслуговує суспільно-політична криза в Пакистані та Конго, що розгорілася минулого року, а також ситуація із Тайванем [2].

Розгляд останніх подій у світі з позиції виникнення та поширення збройних та інших конфліктів дозволяє зробити висновок щодо зростання ролі внутрішньої стабільності та безпеки у державах із відсутнім сталим розвитком. Так, суспільно-політичні події на Близькому Сході та в Україні показують, чим може обернутися неприйняття заходів у разі виникнення масових заворушень, які, не потрапляючи до сфери застосування норм МГП, можуть трансформуватися в ситуацію, коли єдиною формою вирішення протиріч стає збройна боротьба та застосування вже норм МГП. Власне кажучи, застосування силових заходів призводить до ще більш тяжких наслідків, ніж потенційна шкода, яка передує застосуванню сили.

Не випадково чинна Стратегія національної безпеки України як основний національний пріоритет, поряд із національною обороною, визначає суспільну та державну безпеку, сутність якої полягає в забезпеченні захисту основ конституційного ладу, основних прав і свобод людини й громадянина, охорони суверенітету України, її незалежності та територіальної цілісності, а також збереження громадянського світу, політичної та соціальної стабільності в суспільстві [3].

Внутрішні війська МВС України з моменту свого створення були найважливішим елементом системи забезпечення національної безпеки нашої держави, причому на різних етапах її розвитку роль внутрішніх військ у цій системі була різною. Якщо в перші десятиліття ХХ ст. основні зусилля таких військ були зосереджені переважно на вирішенні спеціальних завдань, то з початком війн та збройних конфліктів, поряд із виконанням спеціальних завдань, внутрішні війська брали активну участь у бойових діях на фронтах. Особлива сторінка історії – участь військ у Другій світовій війні. Загалом у боях із різною тривалістю брали участь частини 53 дивізій та 20 бригад внутрішніх військ. Безперечну стійкість показали воїни в усіх найважчих битвах: в обороні Брестської фортеці, Риги, Таллінна, Могильова, Києва, Одеси, у битвах на Кавказі та ін. [4; 5]. Потім спільно зі співробітниками органів внутрішніх справ та державної безпеки з'єднання та військові частини

внутрішніх військ зробили значний внесок у затримання та нейтралізацію різних злочинних формувань, залишених фашистами в західних районах країни [там само].

Сьогодні внутрішні війська України стали силами постійної готовності. Протягом багатьох років вони є найбільш боєготовною структурою для виконання силових функцій в умовах мирного часу й в особливий період. Внутрішні війська володіють високою мобільністю, будучи оснащеними сучасними озброєнням та технікою, добре підготовленими у професійному відношенні та мають значний досвід участі в проведенні антитерористичних операцій та здійсненні інших заходів такого роду діяльності [1; 5].

Отже, незважаючи на те, що внутрішні війська входять до системи МВС України, їхня службово-бойова діяльність має переважно правоохоронну спрямованість. При цьому найважливішою формою їхнього застосування історично були бойові дії [4]. З огляду на це стосовно службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України питання МГП є дуже актуальними. Разом із тим, застосування норм МГП у службово-бойовій діяльності внутрішніх військ МВС України має свої особливості, пов'язані, насамперед, з особливостями самих цих військ як елемента системи забезпечення національної безпеки держави, а також особливостями умов, у яких війська виконують покладені на них завдання.

Особливості внутрішніх військ МВС України визначаються їх призначенням і структурою, характеризуються принципами застосування в різних умовах, завданнями, а також формами застосування та способами дій. Вони базуються на закріпленій Статутом внутрішніх військ МВС України сутності службово-бойової діяльності військ, яка, на відміну від Збройних Сил України (стосовно мирного часу та повсякденної діяльності), полягає у практичному виконанні завдань. Разом із тим, Збройні Сили України готуються до дій із застосуванням норм МГП, внутрішні війська застосовують їх у практичній діяльності. Головна особливість – це жорстка регламентація службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України законодавчими

нормами. У цьому нормативно-правові основи діяльності, базуючись положеннях Конституції України, ураховують вимоги норм МГП.

Раніше діяв Закон України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України» від 26.03.1992 р. № 2235-XII [3]. У ньому було визначено, що внутрішні війська входять до системи Міністерства внутрішніх справ України та призначені для забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави, захисту прав і свобод людини та громадянина від злочинних та інших протиправних посягань. У 2014 році було прийнято інший Закон України «Про Національну гвардію України», який припинив дію вищевказаного правового документа [3].

Порівняльний аналіз призначення внутрішніх військ та цільових установок МГП свідчить про їхню важливу подібність. Це стосується, крім того, і об'єктів захисту – у сфері забезпечення безпеки особистості, захисту прав і свобод людини та громадянина.

Крім того, перегукуються й принципи діяльності внутрішніх військ МВС України та норм МГП. До основних принципів діяльності внутрішніх військ відносяться такі, як законність, дотримання права й свободи людини та громадянина, єдиноначальність, централізація управління та ін. Не випадково перші й основні з них пов'язані саме з правовими аспектами. А порівняння з принципами МГП (законність, гуманність, відмінність, пропорційність, військова необхідність) також демонструє їхню єдину спрямованість.

Крім того, значне місце при виконанні завдань військовослужбовцями внутрішніх військ МВС України займає застосування спеціальних засобів, які можуть бути віднесені до нелетальної зброї, а їхнє застосування повністю відповідає цільовій установці МГП. Оскільки внутрішні війська МВС України є одним із найважливіших елементів системи забезпечення національної безпеки держави, для їх застосування в межах правового поля суттєвим є точне визначення загроз, яким вони протистоять.

Стратегія національної безпеки України [3] визначає основні джерела загроз у сфері державної та громадської безпеки:

– розвідувальна та інша діяльність спеціальних служб й організацій іноземних держав, а також окремих осіб, спрямована на завдання шкоди безпеці України;

– діяльність терористичних організацій, угруповань та окремих осіб, спрямована на насильницьку зміну основ конституційного ладу України, дезорганізацію нормального функціонування органів державної влади (включаючи насильницькі дії щодо державних, політичних та громадських діячів), знищення військових та промислових об'єктів, підприємств та установ, що забезпечують життєдіяльність суспільства, залякування населення, у тому числі шляхом застосування ядерної та хімічної зброї чи небезпечних радіоактивних, хімічних та біологічних речовин;

– екстремістська діяльність націоналістичних, релігійних, етнічних та інших організацій та структур, спрямована на порушення єдності та територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньополітичної та соціальної ситуації в країні;

– діяльність транснаціональних злочинних організацій та угруповань, пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, зброї, боєприпасів, вибухових речовин;

– зростання злочинних посягань, спрямованих проти особи, власності, державної влади, громадської та економічної безпеки, а також пов'язаних з корупцією.

Відповідно до Воєнної доктрини України (2003 р.) ці джерела загроз належать до сфери внутрішніх військових небезпек [3]. Таким чином, застосування внутрішніх військ МВС України для протидії цим загрозам є цілком логічним, і, що важливо, законодавчо обґрунтованим. Аналіз завдань внутрішніх військ МВС України, визначених у чинному її законодавстві, дозволяє встановити їх зв'язок із наведеними загрозами. Власне кажучи, на внутрішні війська МВС України покладаються такі завдання:

– участь спільно з органами внутрішніх справ України в охороні громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки та режиму

надзвичайного стану;

– участь у боротьбі з тероризмом та забезпеченні правового режиму антитерористичної операції;

– охорона важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів;

– участь у територіальній обороні держави;

– сприяння прикордонним органам та органам служби безпеки в охороні державного кордону України.

При цьому сутність окремих загроз прямо вказує на можливість їхньої нейтралізації лише у процесі збройної боротьби із застосуванням такої форми діяльності, як бойові дії. Щодо умов застосування військ, то облік їх особливостей також відіграє найважливішу роль із погляду застосування норм МГП. Найбільш точне визначення обстановки, що склалася, дозволяє силам охорони правопорядку діяти з урахуванням коректного застосування всіх необхідних норм.

Досить показовим з погляду МГП є підготовка військовослужбовців до дій за умов внутрішнього збройного конфлікту. Основна особливість цих умов – це військові дії ведуться на своїй території та протистоять військам громадяни переважно своєї країни. І проблема полягає в тому, що ці громадяни, здійснюючи, по суті, повномасштабні бойові дії в складі воєнізованих формувань, з погляду МГП не мають статусу комбатанта. Власне кажучи, поширюючи свою дію та внутрішні збройні конфлікти, норми МГП питання, що з безпосередньо воюючими, мало регулюють. У цьому виникає необхідність ідентифікації цих формувань, насамперед – термінологічна.

Останніми роками дедалі частіше вживається термін «ірегулярні формування», який, відбиваючи виключно особливості комплектування формувань, навряд чи може бути застосований в умовах внутрішнього конфлікту. Крім того, нерідко можна зустріти такі терміни, як «терорист», «повстанець», «бандформування» та інші, які, відображаючи певні якісні та кількісні сторони цього явища, не мають властивість визначеності. Вочевидь, що найбільш прийнятним терміном є «противник». При цьому цей термін

також потребує конкретизації. Для військовослужбовців внутрішніх військ МВС України знайомим і зрозумілим термін «незаконне збройне формування» (далі – НВФ). При цьому такий термін найбільш доцільний і з точки зору норм МГП, оскільки йдеться саме про внутрішній збройний конфлікт. Говорячи про противника, необхідно враховувати ще один аспект – застосування противником засобів ведення воєнних дій. Як правило, вони не обтяжують себе дотриманням норм МГП. Приклад тому – це широке застосування смертників під час здійснення ворожих дій, ідентифікація яких також утруднена.

Крім того, досвід показав ще одну з особливостей НВФ, пов'язану з нормами МГП – це особливості їх структури. Як правило, у складі НВФ є група, яка з метою економії фінансових коштів не знаходиться постійно з загоном, проживаючи у себе по будинках. У разі наказу командира формування вона прибуває до нього та виконує завдання, потім знову повертається до місця дислокації, або діє самостійно за згодою командира. Отже, будучи з погляду МГП цивільними особами, вони входять до складу збройних сил протилежної сторони. Тому однією з особливостей службово-бойової діяльності внутрішніх військ є грамотне застосування норм МГП в умовах, коли противник цих норм не дотримується.

Висновки. Таким чином, для внутрішніх військ МВС України питання застосування МГП є невід'ємною стороною їхньої службово-бойової діяльності. У цьому контексті необхідним є не тільки вивчення норм МГП, адже цим внутрішні війська займаються під час повсякденної діяльності. Сьогодні мова має йти про цілеспрямовану та повноцінну підготовку до дій цих військ відповідно до норм МГП. Система такої підготовки у своїй основі повинна мати міцний науково-методичний фундамент, а зміст її має бути спрямований на набуття глибоких знань і вироблення практичних навичок та умінь діяти у різних ситуаціях.

У результаті отриманого дослідження виявлено стійку тенденцію, яку можна охарактеризувати як зростання ролі міжнародного гуманітарного права,

що представляє собою систему правових принципів і норм, що застосовуються в період збройних конфліктів (як міжнародних, так і внутрішніх). Цей фактор безпосередньо пов'язаний із метою самого міжнародного гуманітарного права, що полягає в нейтралізації, наскільки можливо, правопорушень, надзвичайних подій та інших негативних соціальних явищ і процесів, які зумовлюють бойові дії та збройні конфлікти. Зважаючи на досвід світової історії війн і збройних конфліктів, встановлено, що сформувалася ще одна тенденція щодо зміщення акценту в бік соцієтальності – саме населення стає основною мішенню, саме воно несе основний тягар усіх збройних та інших конфліктів. З'ясовано, що у 2023 році міжнародні експерти поставили повномасштабну війну в Україні на перше місце серед десяти найбільш загрозливих збройних конфліктів, які вплинули на глобальну обстановку у світі. З огляду на це вважаємо, що перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з визначенням особливостей розгортання криз у різних частинах світу з позиції залучення до нейтралізації таких криз сил охорони правопорядку.

Література

1. Лавніченко О.В., Годлевський С.О., Гунбін К.Ю. Уточнення підходів до формування понять теорії службово-бойової діяльності внутрішній військ // Честь і закон. 2013. № 1 (44). С. 22–27.
2. Топ збройних та політичних конфліктів у 2023 році: що про них відомо // Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyx-ta-politychnyx-konfliktiv-2023-rocz-i-pro-nux-vidomo>.
3. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.
4. Шмаков О.М. Напрямки подальшого розвитку теорії службово-бойової діяльності внутрішній військ МВС України // Честь і закон. 2005. № 2. С. 3–9.
5. Pomaza-Ponomarenko A. Law enforcement bodies, human rights

organizations and the society: mechanisms of interaction of public institutions // East Journal of Security Studies, 2020. Vol. 6 № 2. Pp. 43-52.

References

1. Lavnichenko, O.V., Godlevskyi, S.O. and Gunbin, K.Yu. (2013), “Clarification of approaches to the formation of concepts of the theory of service-combat activity of the internal troops”, *Chest' i zakon*, vol. 1 (44), pp. 22–27.
2. Word and deed (2023), “Top armed and political conflicts in 2023: what is known about them”, available at: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyx-ta-politychnyx-konfliktiv-2023-roczy-pro-nyx-vidomo> (Accessed 31 Jan 2024).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), available at: <https://www.rada.gov.ua/> (Accessed 31 Jan 2024).
4. Shmakov, O.M. (2005), “Directions for the further development of the theory of service and combat activity of the internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine”, *Chest' i zakon*, vol. 2, pp. 3–9.
5. Pomaza-Ponomarenko, A. (2020), “Law enforcement bodies, human rights organizations and the society: mechanisms of interaction of public institutions”, *East Journal of Security Studies*, vol. 2, pp. 43–52.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2024 р.